

PAPP Z. ATTILA – SZERBHORVÁTH GYÖRGY

KOCKÁZATI MAGATARTÁSFORMÁK A KÁRPÁT-MEDENCEI FIATALOK KÖRÉBEN

**...aki hangulatjavító
szerekkel él, az kevésbé
tartja súlyos
problémának az ifjúság
körében a jelenséget,
azaz megfigyelhető
egyfajta önigazoló
magatartás.**

■ 2015 végén a négy nagyobb külhoni – erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és vajdasági – régióban végeztünk a 15–29 éves magyar anyanyelvű fiatalok körében kutatást.¹ A mintanagyság összesen 2700 fő volt: Erdélyben 1000, Felvidéken 700, a Vajdaságban és Kárpátalján 500-500 fiatalt kérdeztünk meg saját és szülei anyagi helyzetéről, iskolai végzettségükről, továbbtanulási szándékaikról, családi állapotukról, nemzeti és regionális identitásukról, nyelvhasználatukról, a (kettős) állampolgársághoz való viszonyukról, etnikai előítéleteikről, médiahasználatukról, migrációs szándékukról, életmódjukról, politikai orientáltságukról, értékítéleteikről. Emellett rákérdeztünk cigarettázásuk gyakoriságára, alkohol- és drogfogyasztásukra.

Korábbi ifjúságkutatások a Kárpát-medencében

■ Gábor Kálmán a kilencvenes évektől kutatta a magyar fesztiválok ifjúságát, többek közt abból a szempontból, hogy a dohányzásnak, az alkohol- és drogfogyasztásnak milyen jellemzői vannak. Megállapította, hogy a fiatalokat érintő kihívások és a növekvő kockázatok, a fokozódó verseny és a korai önállósodás jelentősen megnöveli veszélyeztetettségüket. Úgy látta, hogy a 15–29 éves fiatalok körében is megjelent az a tendencia, hogy „a kockázat valójában már nemcsak a kevésbé képzetek körében jelenik

meg, hanem a kulturálisan privilegizált csoportoknál is megtalálható, habár ők más cselekvési stratégiákat dolgoznak ki”. Így például a drogot, attól függően, milyen csoportba sorolhatók a fiatalok, 10-től 50 százalékig terjedő arányban próbálták ki, ami igen nagy eltérés. Az egyik domináns csoportot például, amelyik kiemelkedett e téren, a főiskolás és egyetemi hallgatók képezték, akiknek biográfijára a normál életrajztól való eltérés volt a jellemző: „a korai kiszakadás a szülői házból, a késői élettársi kapcsolat, az egyetem melletti munkavállalás és huszoneves kor második felében egyre markánsabban kirajzolódó magányosság. Megállapíthatjuk, hogy a felsőoktatás expanziója és a fiatalok továbbtanulási esélyeinek növekedésével egy időben növekszik a fiatalok, ezen belül a nők sebezhetősége.”² Magyarán, az, hogy valaki milyen korán és milyen gyakran fogyaszt alkoholt, cigarettázik, vagy próbál ki kábítószerrel, összefügghet azzal, hogy melyik régióból származik, de azzal is, hogy dolgozik vagy tanul-e, milyen típusú településen él, függhet nemétől, attól, hogy szüleivel vagy egyedül él stb.

A Kárpát-medencében 2001-ben zajlott olyan ifjúságkutatás, a Mozaik 2001, amely kitért témánkra.³ A 15–29 évesek körében régióként igen eltérő eredmények születtek. Az alkoholt mindenütt a fiatalok legalább 70 százaléka kipróbálta, de ez az arány a Vajdaságban a legmagasabb (93%), míg jóval alacsonyabb Belső-Erdélyben és a Székelyföldön (70%, illetve 72%), Felvidéken 81%, Kárpátalján pedig 82%. A dohányzók körében is a vajdasági fiatalok jártak az élen, 44 százalékuk naponta dohányzott, Kárpátalján viszont csak negyedük. Az igazán nagy eltérés a drog kipróbálása terén mutatkozott meg: a vajdaságiak 39 százaléka vallotta ezt be, a kárpátaljaiaknak már „csak” 19%, míg Felvidéken és Belső-Erdélyben hét, Székelyföldön pedig mindössze 3%. Jellemző, hogy mindezzel inkább a férfiak nyúlnak e hangulatmódosító szerekhez.

Mint látni fogjuk, 2015-ös kutatásunk eredményei ehhez hasonlatosak, esetenként óriási regionális eltérésekkel. A Vajdaság kapcsán már akkor felmerült, hogy az okok közt szerepelt a háborús időszak, elsősorban a 20–24 évesek próbálták ki drogokat: „a háborús évek problémái a három korosztály közül őket érintették a legintenzívebben, méghozzá a legnehezebben, serdülőkorban.”⁴

Dohányzás

■ A külhoni magyar fiatalokra általában jellemző, hogy egyre fiatalabban kezdenek el nyíltan cigarettázni: a 15–19 évesek önbevallása szerint, akik már rágyújtottak, átlagosan még el sem érték a 16. életévüket, míg ez a szám a 25–29 évesek között szinte két évvel magasabb, azaz átlagosan 17,65 évesen gyújtottak rá. A férfiak sokkal inkább dohányoznak, majdnem felük (47%), míg a nők harmada (32%) gyújt rá rendszeresen.

Am regionálisan eltérések láthatók: legkorábban a vajdasági magyar fiatalok gyújtottak rá (16,88 évesen), majd következnek a kárpátaljaiak és a szlovákiaiak (17, végül az erdélyiek majdnem 17 és fél évesen). Amikor azt kérdeztük, hogy aki még nem cigarettázott, mikorra tervezi ezt, a vajdaságiak már jóval visszafogottabbak; míg a másik három régióban 19 és 20 éves koruk közt tervezik az első rágyújtást, addig ott 21 és háromnegyed évesen.

Átlagosan a 15–19 évesek közel 30 százaléka szokott dohányozni, a 20–24 évesek 44%, míg a 25–29 évesek 40 százaléka. Am regionálisan ismét szignifikánsak a különbségek – e tekintetben is a vajdaságiak közül dohányoznak a legtöbben, kicsit több mint a felük; a felvidékieknek és az erdélyieknek a 38-38,

míg a kárpátaljaiaknak a 35 százaléka. Hangsúlyozni kell, hogy önbevallásról van szó, és Szerbiában tűnik a legtoleránsabbnak a társadalom a dohányzás tekintetében.

Mint látni fogjuk az alkohol- és a kábítószer-fogyasztás kapcsán is, a cigarettázás mértéke függhet az adott környezet hatásától. Az egyik a cigaretta ára: a nem EU-tagállamokban jóval olcsóbb egy doboz cigaretta: a 2014-es átlagárak alapján Ukrajnában alig több mint egy dollárnyi, Szerbiában 2, Magyarországon 2,8, Romániában 2,9, Szlovákiában pedig 3,3 dollár. A jelentősen eltérő jövedelmi viszonyok ellenére is ez fontos lehet (a felvidéki fiataloknak van a legtöbb bevételük, majd a romániaiaknak, a vajdaságiaknak, végül a kárpátaljaiaknak); a fiataloknak inkább telhet egy pakli cigire Ukrajnában és Szerbiában.

Az sem mellékes, hogy noha a törvény szerint 18 éven aluliaknak már sehol sem adható el cigaretta vagy alkohol, kérdés, ezt mennyire veszik szigorúan (noha erre vonatkozó felmérés nincs, általános tapasztalat, hogy Ukrajnában és Szerbiában is könnyen lehet vásárolni, nem kéri a személyi igazolványt). A dohányzás korlátozása is más: Romániában a kutatás időpontjában még lehetett dohányozni vendéglátóipari helyeken, azóta nem, ahogy Ukrajnában sem. Szlovákiában elkülönített helyiségekben lehet, Szerbiában pedig gyakorlatilag minden ilyen jellegű helyen.

Nem mellékes, és ez is egy válasz lehet arra, a szerbiai magyar fiatalok miért vezetnek e kategóriában: egy 2016-os vizsgálat szerint, amit szerbiai iskolákban végeztek, a tinédzserek 40 százaléka már rágyújtott, és minden hatodik 13–15 év közöttinek már hosszabb „dohányzó múltja” van. Sőt a falun élő fiatalok ennél is korábban gyújtanak rá először.⁵

Alkoholfogyasztás

■ A cigarettázáshoz képest valamelyest kisebb az eltérés az alkoholizálás terén: aki már berúgott a 15–29 évesek közül, az 15,7 évesen tette meg, a 25–29 évesek ezt valamivel később, szinte 17 évesen. Akárcsak a cigarettázás esetében, itt is a férfiak szottak inkább alkoholt fogyasztani (83%), míg a nők esetében ez az arány 65%.

Az első berúgás terén is a szerbiaiak vezetnek, még a 16 életévüket sem töltik be átlagosan, majd a romániaiak és a szlovákiaiak következnek, az ukrainai magyarok pedig 17 évesen öntenek fel először a garatra.

Amikor azt kérdeztük, milyen gyakran folytatnak bizonyos tevékenységeket, a kocsmába vagy sörözőbe/borozóba járás terén szignifikánsan ismét a vajdasági magyar fiatalok jelentek meg az élen: a 10 fokú skálán (ahol a 10-es érték a „nagyon gyakran”-t jelenti) 5,1 ponttal, míg az utolsóak a kárpátaljaiak 3,2 ponttal, középpött az erdélyiek 4 és fél, illetve a felvidékiek foglalnak helyett 4,7 ponttal. A vajdaságiak kiemelkednek a klubokba és partikra való járásban is a többi határon túli régió magyar fiataljaihoz képest.

Amikor azt kérdeztük, a válaszadó szokott-e alkoholt fogyasztani, szintén hasonló tendenciákat láthattunk: kerekítve tizből minden 9 vajdasági magyar fiatal fogyaszt alkoholt, majd minden 8 felvidéki és kárpátaljai, az erdélyiek válaszaiból viszont az derül ki, hogy csak 63 százalékuk. Feltűnő a nagy eltérés a vajdaságiak és az erdélyiek között. Ha korcsoportonként is nézzük, a legtöbbet a 20–24 éves vajdaságiak közül fogyasztanak alkoholt (91,5%), míg a 15–19 éves erdélyiek nyúlnak a pohár után a legkevésbé (53%).

Noha Szerbiában is tilos 18 évesnél fiatalabbakat alkohollal kiszolgálni, a nem EU-s államban az ellenőrzés még nem olyan szigorú. A falvakban ugyanakkor az egyedüli szórakozási lehetőség a kocsmázás, de azt is feltételezhetjük, hogy a kocsmába járás a Vajdaságban sem jelent feltétlenül alkoholivást, a térségben már korábban is jelentős hatása volt a török/mediterrán kávékultúrának.

Az sem mellékes e téren, mennyibe kerül az alkohol. Átlagosan Ukrajnában a legolcsóbb egy üveg sör (átszámítva 0,69 dollár), majd Szerbia következik 0,77 dollárral. A legdrágább egy üveg sör Szlovákiában (0,99 dollár), majd Magyarországon (0,93), és Romániában (0,86). (A bor árát tekintve hasonló a helyzet, de annak fogyasztása érzékelhetően az utóbbi időben nőtt meg a fiatalok körében.) Ám ha figyelembe vesszük, hogy a fiatalok mennyi pénzzel rendelkeznek egy hónapban, feltételezhető, hogy önmagában véve az alkohol ára ugyan befolyásolhatja a fogyasztás mértékét, de nem döntő mértékben.⁶

A borfogyasztás terén kiegyenlített a mezőny régióként: egy-két személy vallotta be, hogy naponta iszik bort, eltérés csak ott mutatkozik, hogy a kárpátaljaiak és az erdélyiek ötöde állította, soha nem próbálta még ki a bort, míg a felvidékiek és vajdaságiak közül minden tizedik vallott így. A sörfogyasztás terén viszont ismét a vajdaságiak „ugranak ki”: azok aránya, akik hetente egyszer vagy többször, sőt naponta isznak sört (bár utóbbiak esetében csak pár személyről van szó), majdnem eléri az 50%-ot, míg Ukrajna esetében ez az arány 40%, Románia és Szlovákia esetében pedig egyharmad. A tömény italok esetében a vajdaságiak ismét kiugranak, közülük kétszer annyian isznak hetente rövidet, mint a többi régióban (8%). Itt érdekes, hogy az erdélyi magyar fiatalok majdnem harmada állítja, sohasem ivott még töményt, ez az arány a felvidékieknél a legalacsonyabb (8,5 %).

Kábítószer-fogyasztás

■ Amikor azt kérdeztük, hogy „ismerőseid, barátaid körében valaki kipróbált már valamilyen drogot?”, szintén hasonló eredményeket kaptunk. A fiatalok 57 százalékának van ilyen barátja, ismerőse, ám olykor korcsoportonként, de főleg régióként igen eltérőek az eredmények. Így például a 15–19 éves erdélyieknek csak 34 százaléka válaszolt igennel, míg a vajdaságiaknál ez az arány 74%, azaz jóval a duplája. A vajdaságiak minden korcsoportban vezetnek, hozzájuk legközelebb a felvidékiek állnak. Szemügyre kell vennünk azokat a válaszokat is, amelyek ezt a kérdést követték: „te magad kipróbáltál-e valaha valamilyen drogot, hangulatjavító szert (nem alkoholt)?” Itt még drasztikusabbak a különbségek a vajdaságiak „javára”: 46 százalékuk bevallotta, hogy igen, próbált ki ilyen szert, míg a felvidékieknek 28, az erdélyieknek 19, a kárpátaljaiaknak pedig csak 12 százaléka. Míg átlagban a fiúk közel harmada (32%) válaszolt igennel, a nőknél ez az arány 19%.

Még nagyobbak a különbségek régióként és korcsoportonként. A 15–19 éves vajdaságiak közül hatszor többen próbáltak ki valamilyen drogot, mint a kárpátaljaiak közül, de a különbség hasonló az erdélyiekkel szemben is. Kisebb a különbség a 20–29 évesek közt: a vajdaságiak fele válaszolt igennel, a felvidékieknek harmada, az erdélyiek közül pedig csaknem minden ötödik mondta, hogy próbált már ki kábítószerrel.

Arra is rákérdeztünk: orvosi javaslat nélkül ki szedett már hangulatjavító gyógyszert (nyugtatót, altatót). Átlagosan minden tizedik fiatal állítja, hogy so-

hasem, viszont itt ismét jelentős a különbség a Vajdaság és Erdély között: előbbieknél 84, míg utóbbiaknál 95 százaléka mondja azt, hogy sohasem próbált ki ilyen szert. Természetesen korcsoportonként szignifikáns eltérés van abban, hogy próbált-e ki bármilyen hangulatjavító szert: minél idősebb, annál nagyobb azoknak az aránya, akik igen.

A marihuána esetében pedig igazán jól kirajzolódik, hogy a vajdasági szubkultúra egy részének mennyire szerves része a fű szívása: 18 százalékuk vallotta be, hogy az elmúlt hónapban füvezett, ez az arány a legalacsonyabb Ukrajnában (gyakorlatilag két személy), míg a Felvidéken 4,2%, Erdélyben pedig 4,7 %. Hasonlóan éles a különbség azok közt, akik sohasem próbálták ki e szert: a vajdaságiaknak kicsit kevesebb mint fele (45,8%), a felvidékieknél ez az arány 68,3%, az erdélyieknél 78,8%, Kárpátalján 90%.

Miközben a szerves oldószerek használata, azaz a szipózás gyakorlatilag lekerült a terítékről, megjelentek a gyorsító hatásukért használt szerek. Itt is jól látható a regionális hatás: a vajdaságiak 87 százaléka állította, hogy sohasem próbálta ki az amfetamint, az extasyt, azaz a gyorsítókat, míg ez az arány kisebb Felvidéken és Erdélyben (96%). Ukrajnában szinte senki. A kemény drogok esetében – ami alatt itt a heroint, a kokaint, az LSD-t értettük – hasonló eredményt kaptunk, bár még alacsonyabb azok aránya, akik kipróbálták: legmagasabb a Vajdaságban (majdnem 5 százalék), legkevesebben pedig ismét Ukrajnában, gyakorlatilag szinte senki, azaz két személy.

A regionális eltérések lehetséges okai közt elsősorban nem a gazdasági okokat, a pénztelenség miatti kiábrándultságot, csalódottságot, reményvesztettséget emelhetjük ki – hisz ez alapján a kárpátaljaiak közt is oly magas lenne az arányuk, mint a vajdaságiaknál. Az okok inkább történetiek és társadalmiak. A vasfüggönyön túli Jugoszláviában a szocializmus alatt már 1990 előtt is megjelentek a keményebb drogok is, az ország a Délkelet–Északnyugat-Európa tengelyen az egyik legjelentősebb kábítószer-csempészési útvonal volt (és részben ma is az). Az olyan nagyvárosokban, mint Belgrád vagy Zágráb, már a hetvenes években megjelent a pop-rock-punk zenéhez, az alternatív kultúrához, művészetekhez köthető kábítószerkultúra, ami a nyolcvanas évek gazdasági válsága során még inkább elterjedt, elsősorban a köztársaságok fővárosaiban, az egyetemi városokban, így Újvidéken, majd Szabadkán is. Ilyen értelemben ennek régi „hagyománya” van. A kilencvenes évek még nagyobb változást hoztak, a háborús években a kábítószer még a hiperinflációs időkben is nemhogy olcsónak számított, de a falvakban is könnyedén elérhető volt. Voltaképpen az állam, a titkosszolgálatok és a maffia közösen kontrollált biznisszerű volt szó, amikor legfeljebb csak azokat büntették, akik a „rendszeren” kívül kezdtek tömeges marihuánatermesztésbe és kábítószerterjesztésbe.

Ez a mai napig az árakban is megmutatkozik: a marihuána grammja átlagosan 1,3 dollár Szerbiában, míg Romániában majdnem 18,9, azaz 15-ször, Szlovákiában 10-szer drágább, Ukrajnában viszont csak közel háromszor. A régióban a heroin is itt a legolcsóbb, de a világon is Szerbiában az egyik legolcsóbb a „kristály”, az ecstasy alapjául szolgáló metil-dioxi-metamfetamin a világon pedig csak Lengyelországban olcsóbb. A kokain terén ugyan a világ középmezőnyében van Szerbia, de általában elmondható, hogy az országban még mindig olcsón és könnyen hozzá lehet jutni a kemény drogokhoz is, a fogyasztókat nem büntetik.⁷

Hogy valaki kipróbált-e drogot, hangulatjavító szert, az attól is függhet, mivel foglalkozik, azaz mi a főfoglalkozása. Így a beosztottak, alkalmazottak – s mindegy, hogy közszféráról vagy nem arról van szó – a régióbeli átlaghoz képest kissé többen vallották be, hogy próbáltak ki drogot. A 15–29 évesek közt értelemszerűen még kevesen vannak vezető beosztásban, ám akik igen, azoknál a magánszférában dolgozó vezetők fele próbált már ki valamilyen szert, ami duplája a Kárpát-medencei magyar fiatalok átlagának. Értelemszerűen e fiatalok közt egyéni vállalkozó is kevés van még, de a „vállalkozószellem” megmutatkozik a drog kipróbálása terén is: minden régióban a helyi átlaghoz képest többen tették ezt: a Vajdaságban kétharmaduk (a 46%-os átlaghoz képest), de a kárpátaljai fiatal vállalkozók közül is kétszer annyian. Az alkalmi munkából élők közt kicsit többen vannak, mint a nagy átlagban (ami 24%), ám kirívóan magas ez az arány a Vajdaságban (közel 60 százalékuk), de a másik három régióban is valamivel több az arányuk az átlagnál. A mezőgazdasági alkalmi munkából élők esetében viszont Ukrajna ugrik ki, majd háromszor annyian próbáltak ki drogot közülük, mint átlagban a kárpátaljai fiatalok. A munkanélküliek viszont, noha helyzetük akár predestinálhatná őket a drogfogyasztásra, ugyanannyian próbáltak ki valamilyen szert, mint az átlag. Talán magától értetődő, hogy a háztartásbeliek (akik általában nők, anyák) próbálták ki legkevésbé a drogot, ötször kevesebben, mint a nagy átlag, de a vajdaságiak itt is messzemenően kiugranak a maguk 30 százalékával.

Tanulók, egyetemisták

■ Az ifjúságkutatások kitüntetett terepe a tanulók, az egyetemisták. Vizsgálatunkban ez egy kategóriát jelentett, tehát azokat, akik éppen valamilyen oktatási intézménybe járnak, így tehát szoros a kapcsolatuk a korcsoportukkal is. Mivel vizsgálatunkba 15–16–17 évesek is kerültek; talán nem olyan meglepő, hogy átlag alatt próbáltak ki valamilyen szert, közel feleannyian, mint átlagosan az adott régióban, ám itt ismét a Vajdaságban a legkisebb az eltérés: a 46 százalékos átlagot szinte beéri a 39,4%. Ez arra utal, hogy Szerbiában a drogot még korábban próbálják ki a tanulók, mint más környező országokban.

A tanulók és egyetemisták körében ismét a vajdaságiak közt a legmagasabb azok aránya, akik már kipróbálták a cigarettázást – szinte a felük, míg Felvidéken és Erdélyben az arányuk egyharmad, Kárpátalján pedig a vajdaságinak szinte a harmada, 17%. Amikor azt kérdeztük, berúgott-e már, szintén messzemenőleg a vajdaságiak vezetnek 67 százalékkal, míg a felvidékiek fele, az erdélyiek 44 százaléka, a kárpátaljaiaknál pedig 31% vallott így.

A káros szenvedélyek összefüggései

■ Amikor arra kértük a fiatalokat, próbálják meg százalékokra leosztva elmondani, mire mennyit költenek, ismét szignifikáns összefüggést találtunk a drogfogyasztás tekintetében: a vajdasági fiatalok a rendelkezésükre álló havi összegből (legyen az fizetés, ösztöndíj, szülőktől kapott zsebpénz, segítség) arányosan sokkal többet költenek erre – bevételük 14 százalékát –, mint a kárpátaljaiak (6,5%), az erdélyiek és a felvidékiek pedig valamennyivel többet, mint 8%. Úgy tűnik, a vajdaságiak a ruhapénzből csípnék le inkább többet, ugyanakkor a kárpátaljai fiatalok pénzének megy el a legnagyobb része lakásra, rezsire. Összességében ki-

jelenthető az is, hogy szignifikáns korreláció van a három kockázati magatartás és a fiatalok havi bevétele között, azaz minél nagyobb a havi bevétel, annál nagyobb mértékben jellemző rájuk. Regionálisan egy – már többször említett – kivétel azonban van: a Vajdaságban, úgy tűnik, oly mértékben elterjedt a drogfogyasztás, hogy nincs statisztikai kapcsolata a havi bevétellel.

A dohányzás és alkoholfogyasztás összefügg: akik dohányoznak, nagyobb mértékben fogyasztanak alkoholt is, mint akik nem dohányoznak. Szignifikánsan magasabb arányú az alkoholt fogyasztók körében a kábítószer kipróbálása. És ugyanez áll a dohányzás és kábítószerfogyasztás összefüggésében is: aki dohányzik, nagyobb eséllyel fogyaszt(ott) már kábítószer is. Tehát mindezek nem oltják ki egymást, hanem felerősítik: aki valamelyiket használja, nagyobb gyakorisággal kipróbálja, használja a többit is. Szintén összefüggés van aköztt, hogy valaki milyen gyakorta jár sörözőbe vagy borozóba: minél inkább, annál valószínűbb, hogy kipróbált már valamilyen drogot.

Statisztikai modellekkel megvizsgáltuk azt is (ld. XZ táblázat), milyen mértékben és milyen háttérváltozókkal tudjuk megmagyarázni a kábítószeres kipróbálását. E modellben egyrészt szociodemográfiai adatokat használtunk, másrészt az alkohol-, drogfogyasztás és cigarettázás együttes használatára vonatkozó kérdéseket is felhasználtunk. Azt láthatjuk, hogy Erdélyben több mint 60 százalékban, a többi régióban 35-40-ben meg lehet magyarázni a drogfogyasztás kipróbálását. A legnagyobb magyarázóerővel az bír, hogy az ismerősi körben valaki már kipróbált-e valamilyen szert. Ez egyértelműen felhívja a figyelmet a fiatalok környezetének meghatározó voltára. Ez még inkább szembetűnő, ha összevetjük mindezt a társadalmi helyzetre vonatkozó változók hatásaival. A Vajdaságban a lányok közel kétszer kisebb eséllyel próbálnak ki valamilyen szert, mint a fiúk. Erdélyben azt látjuk, hogy a munkanélküliek körében nagyobb eséllyel bukkanhat fel a fogyasztás, mint az aktívak körében. Érdekes módon az iskolai végzettség, korcsoport és a település típusa egyik régióban sem fejt ki tiszta hatást, ugyanakkor az a tény, hogy valaki szüleivel él-e avagy nem – Erdélyt leszámítva – mindenhol statisztikailag jelentős hatással bír: a szülői ház mondhatni kétszeres „védettséget” biztosít. A dohányzás, alkoholfogyasztás hatása e modellekben is megmarad, és mint említettük, a baráti kör drogfogyasztása a meghatározó: Kárpátalján 26-szor, Vajdaságban 16-szor, Felvidéken 12-szer, míg Erdélyben 89-szer nagyobb az esélye annak, hogy valaki kipróbálja a drogokat, ha ismerősei, barátai már kipróbálták.

A rendszeresen cigarettázók és az alkoholt fogyasztók átlagéletkora régióként szignifikánsan eltér; ez azt jelenti, hogy a vajdasági fiatalok kezdenek el legkorábban cigarettázni és alkoholizálni, majd a kárpátaljaiak következnek, utánuk az erdélyiek, végül a felvidékiek. Amikor pedig úgy vizsgáltuk, hogy a határon túli magyar fiatalok közül hol dohányoztak és „rúgtak már be életükben először”, akkor szintén hasonló sorrendet kaptunk, bár itt Erdély és Felvidék helyet cserélt.

Az előítéletek vizsgálatok arra is rákérdeztünk, mennyire tartják rokonvagy ellenszenvesnek a kábítószerfogyasztókat. A nők körében szignifikánsan magasabb az elutasítottságuk, de általában is nagyon kevesen rokonszenvesnek velük (mindössze 3 százalékuk), ugyanakkor ötödük számára közömbösek. Nagyon ellenszenvesnek fele részük, míg inkább ellenszenvesnek negyedük tartja őket. Ám a regionális eltérések esetén összefüggést találunk abból a szempontból, hogy melyik régióban próbáltak ki vagy fogyasztanak kábítószer: a Vajda-

XZ. Táblázat: A kábítószer-kipróbálás esélyei (logisztikus regressziós modellek)

	Kárpátalja		Vajdaság		Felvidék		Erdély	
Te magad kipróbáltál már kábítószeret? (1 - igen, 2 - nem)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)
Nem (1 - fiú, 2 - lány)	0,243	1,629	0,006	1,949	0,665	1,111	0,111	1,505
Foglalkozás Ref. kategória: gazdaságilag aktív	0,096		0,921		0,087		0,001	
gazdaságilag inaktív	0,052	9,308	0,612	1,524	0,548	1,442	0,113	4,144
munkanélküli	0,771	1,138	0,855	0,940	0,149	1,781	0,025	0,376
tanuló	0,079	3,278	0,691	0,875	0,019	2,219	0,026	2,119
Iskolai végzettség Ref. kategória: alapfok	0,636		0,383		0,985		0,102	
középfokú	0,416	1,463	0,190	0,582	0,886	1,057	0,136	0,511
felsőfokú	0,887	1,088	0,190	0,569	0,865	1,079	0,037	0,364
Korcsoportok Ref. kategória: 15-19	0,697		0,607		0,224		0,661	
20-24	0,425	0,620	0,327	0,691	0,085	0,513	0,462	0,734
25-29	0,417	0,600	0,567	0,783	0,149	0,535	0,794	0,882
Település típusa (1 falu, 2 - város)	0,815	0,913	0,369	0,809	0,171	0,710	0,116	0,671
Szüleivel él-e? (0 - nem, 1 - igen)	0,030	2,289	0,018	2,005	0,055	1,610	0,731	1,095
Szoktál-e dohányozni (1- igen, 2- nem)	0,001	3,698	0,000	2,438	0,000	2,332	0,000	4,552
Szoktál-e alko- holt fogyasztani (1- igen, 2- nem)	0,082	0,370	0,392	1,419	0,009	2,777	0,009	2,776
Ismerőseid körében valaki kipróbált-e már- valamilyen drogot? (1- igen, 2- nem)	0,000	26,539	0,000	16,292	0,000	12,042	0,000	89,854
Constant	0,002	0,014	0,000	0,005	0,000	0,012	0,000	0,001
Nagelkerke R Square	0,434		0,356		0,369		0,621	

Megj.: szignifikáns hatásnak a (sig. oszlopokban) a 0,05 alatti szignifikanciaszintet mutató eseteket tekintjük.

ságban a legnagyobb az elfogadottságuk (7 százalékuk rokonszenvezik velük), míg Kárpátalján a legnagyobb az elutasítottságuk. Ám az figyelemre méltó, hogy ha összevetjük a többi csoporttal, kiderül, hogy általában a kábítószereseket tartják a legkevésbé rokonszenveseknek, utánuk a bőrfejűek, majd a menekültek és migránsok, aztán a csempészek, a politikusok és a romák következnek. Mondhatni természetesen minden régióban saját etnikai csoportjukat (például Szlovákiában a felvidéki magyarokat) tartják a legrokonszenvesebbnek.

Érdekes kérdés, hogy aki már kipróbált kábítószerrel, hogyan ítéli meg a drog-fogyasztókat; szignifikáns az összefüggés: aki maga is kipróbálta, kevésbé utasítja el a kábítószerfogyasztókat, mint az, aki nem próbálta – bár csak a mértékben van eltérés; mindkét csoport esetében jelentősen erőteljesebb az ellenszenv, mint a rokonszenv.

A 2015-ös év végi ifjúságkutatásban azt is vizsgáltuk, melyeket tartják a fiatalok legsúlyosabb, legégetőbb problémáiknak. Jó okkal feltételezhető, hogy ahol nagy a kilátástalanság, a munkanélküliség, szegénység, a céltalanság, ott nagyobb eséllyel menekülnek a fiatalok a bódító avagy nyugtató szerekhez.

A külföldi magyar fiatalok átlagban a legnagyobb mértékben problémának a pénztelenséget, illetve az alacsony kereseteket, a munkanélküliséget, a szegénységet/létebizonytalanságot, a lakáshelyzetet, majd a céltalanságot tartják. Az első két esetben nincs szignifikáns különbség a régiók esetében, de a többi kategóriánál sincs jelentősnek mondható eltérés. A régióban tehát hasonlóak a fiatalok gondjai.

Ám ki kell emelni, hogy noha adataink arra utalnak, a vajdasági magyarok körében a legelterjedtebb az alkohol- és kábítószerfogyasztás, éppen ők nyilatkoztak úgy, hogy ezek – a többi régióhoz képest – kevésbé jelentenek problémát. Ez azonban azt is jelentheti, hogy a problémákra, a konfliktusokra adott egyéni válaszok esetében a Vajdaságban a legelfogadottabb a hangulatjavító szerek alkalmazása; könnyebben hozzá is lehet jutni mindenhez (egészen odáig, hogy a nyugtatók a kilencvenes évek háborús éveitől kezdve gyakorlatilag ma is szabadon beszerezhetők a gyógyszertárakból). A súlyos válságban élő szerbiai társadalomból rengetegen vándorolnak el, a vajdasági magyar fiatalok számára egyfajta túlélési stratégia is az alkoholba vagy a drogba menekülés, a cigarettával vagy idegcsillapítókkal való nyugtatás. Természetesen magyarázatként az is felmerülhet, hogy a Vajdaság az egykori Jugoszlávia részeként nyugatiasabb, és úgy mond liberálisabb volt, ami kihathat arra is, mennyire vallják be azt, hogy mit fogyasztanak, használnak. De ehhez hozzá kell fűzni, hogy a vasfüggönyön túl, azaz a Varsói Szerződés egykori tagállamaiban, mint Románia, a Szovjetunió, Szlovákia vagy Magyarország, olykor igen súlyos problémát jelentett az össznépi alkoholizmus és rengetegen cigarettáztak, többen, mint ma. Ugyanakkor új nemzetközi vizsgálatok bizonyítják, hogy – legalábbis – a kemény drogok „elkerülnek” Székelyföldet.⁸

Figyelemre méltó, hogy a fiatalok inkább tartják társadalmi problémának a kábítószereseket azokban a régiókban, ahol kevesebben próbálták ki. Így tehát a vajdaságiak a „legmegértőbbek”, avagy „elnézőbbek”, amennyiben csak fele részük tartja ezt gondnak, míg a többi régióban ez az arány eléri a kétharmadot. Ugyanez a helyzet állt elő, amikor arra kérdeztünk rá, hol tartják leginkább problémának az alkoholizmust az ifjúság körében: ugyan a vajdaságiak bő fele, 60 százalékuk nagyon nagy vagy nagymértékben gondnak tartja, minden tekintetben ők fogyasztanak legtöbb alkoholt. Itt azonban ismét felvethető a kérdés,

menyire voltak őszinték a válaszadók. A felvidékieknél ez az arány ugyanis magasabb a vajdaságinál, tehát többen tartják godnak, 68 százalékuk, az erdélyieknek 71 százaléka, míg a kárpátaljaiaknál 85%. Ha több mint kétharmaduk – sőt Ukrajnában minden 8–9 magyar fiatal – nagyon nagy vagy nagymértékű gondnak látja az alkoholizmust kortársai körében, akkor az esetlegesen reális percepció miért ütközik a „saját” fogyasztás mértékével? Ebből persze nem következik az, hogy a Vajdaságban esetleg mégis kisebb lenne az alkoholfogyasztás mértéke. Egyébként az alkoholfogyasztás szintén befolyásolja a megítélést: akik isznak, kevésbé látják nagy problémának, de az eltérés nem oly nagymértékű, 7% százalékpontnyi a különbség.

Az összefüggések egy másik jellemzője, hogy a dohányzók kevésbé tartják problémának a kábítószerfogyasztást és az alkoholizmust – vagyis általában elmondható, hogy aki hangulatjavító szerekkel él, az kevésbé tartja súlyos problémának az ifjúság körében a jelenséget, azaz megfigyelhető egyfajta öngazoló magatartás.

■ JEGYZETEK

1. A GENEZYS 2015 nevet viselő kutatás az MTA TK Kisebbségkutató Intézet és a Mathias Corvinus Collegium közös felmérése volt. A lekérdezés 2015. november 10. és 2015. december 23. közt zajlott. A mintavételi eljárás a következő volt: rétegzett mintavétel korra, nemre, településtípusra, a régiókon belül területi megoszlás szempontjából is reprezentatív minta (véletlen kvótás mintavétellel). Jelen írás alapjául szolgáló számítások egy részét Morvai Tünde és Zsigmond Csilla készítette, akiknek ezúttal is köszönettel tartozunk.
2. Gábor Kálmán: *Fesztiválok ifjúsága és a drog.*, Belvedere, Szeged 2005. 30–31.
3. Lásd: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István: *Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Bp., 2002.
4. Uo. 33.
5. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:591889-Pusi-cak-svaki-sesti-osnovac> (Letöltés: 2016-09-19)
6. <http://www.pri.org/stories/2014-03-26/here-are-cheapest-and-most-expensive-places-world-get-your-vice> (Utolsó letöltés: 2016-09-14)
7. <http://www.pri.org/stories/2014-03-26/here-are-cheapest-and-most-expensive-places-world-get-your-vice> (Utolsó letöltés: 2016-09-14)
8. <http://www.maszol.ro/index.php/tarsadalom/70237-jelentes-szekelyfoldet-elkerulik-a-kemeny-drogok> (Letöltés: 2016-09-27)

